

گزارش شش نشست بهاری پژوهشکده اسناد

۱- برگزاری نشست تخصصی «چالش‌های ترجمه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی»^۱

نشست تخصصی «چالش‌های ترجمه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی» عصر روز دوشنبه ۱۷ اردیبهشت با حضور دکتر ابراهیم افشار زنجانى عضو هیئت‌علمی دانشگاه اصفهان، دکتر مهرداد نیکنام، عضو هیئت‌علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران و دکتر کارولین کراسکری مترجم آثار هوشنگ مرادی کرمانی با حضور متخصصان و علاقه‌مندان به این حوزه در سالن فرهیختگان سرای اهل قلم برگزار شد.

۱. زهرا ضرغامی، کارشناس ارشد زبان انگلیسی، پژوهشگر پژوهشکده اسناد:
zarghami_z@yahoo.com

در ابتدای این جلسه زهرا ضرغامی دبیر نشست، ضمن ارائه اطلاعاتی دربارهٔ پیشینهٔ ترجمه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران به بررسی نقاط ضعف و قوت آثار ترجمه‌شده در این شاخه از علم پرداخت و نبود نظام بررسی کیفیت آثار ترجمه‌شده و انجمن‌های صنفی در این حوزه را از مهم‌ترین مشکلات در این زمینه معرفی کرد.

در ادامه جلسه، دکتر مهرداد نیکنام، عضو هیئت‌علمی کتابخانه ملی، دربارهٔ چالش‌های ترجمه انگلیسی به فارسی توضیح داد: قدیمی‌ترین ترجمه مربوط به ۲۵۰ سال قبل از میلاد است که ایلید هومر را به زبان لاتین ترجمه کردند. بعد از آن به مناسبت‌هایی، نهضت ترجمه در دنیا شکل گرفت. در فرانسه در زمان ناپلئون وی افرادی را به ترکیه و ایران می‌فرستاد که کتاب‌های مسلمان‌ها را ترجمه کنند ببینند که مسلمانان چگونه فکر می‌کنند و چه علومی دارند؛ اینها هم به ضرورت بوده است.

وی افزود: در دنیا بیشتر ترجمه‌ها در رمان و ادبیات داستانی بوده است و در علوم ترجمه‌ای نداریم و ترجمه در علوم به‌ندرت یافت می‌شود اگر هست هم تألیف است. من از جمله مخالفان این هستم که کتاب‌های دانشگاهی باید ترجمه شوند، در ایران توجهی به اینکه چه کتابی را برای ترجمه انتخاب کنند، نمی‌شود. باید به‌جای ترجمه، کتاب را به یک مؤلف سفارش دهند. ترجمه کار بسیار سختی است و خیلی پیچیدگی دارد.

این مترجم با بیان اینکه به ترجمه ظاهراً بهایی داده نمی‌شود، اظهار کرد: اینکه افراد فکر می‌کنند کار خیلی مهمی است و دست به ترجمه می‌زنند و اینکه حاصل کار چیست، سؤال مهمی است. اما بهتر است در زمینه علوم، ترجمه کمتر شود و تألیف بیشتر شود. اما اشکالی که داریم آموزش زبان انگلیسی در ایران یک ایراد اساسی دارد. اصولاً آموزش زبان باید به شیوه زبان مادری باشد. یعنی اول صحبت، بعد خواندن، بعد گرامر. اینکه دستور زبان و لغت یاد بگیریم فایده‌ای ندارد. برخی از مترجمان حتی جمله خودشان را نمی‌خوانند که ببینند آیا معنی می‌دهد یا خیر؟ آنچه در ترجمه مهم است این است که مترجم آنقدر مطالعه کند که فرهنگ و ساختار دو زبان را بداند.

در ادامه این نشست، دکتر ابراهیم افشار زنجانی، عضو هیئت‌علمی دانشگاه درباره چالش‌های ترجمه متون تخصصی به زبان فارسی توضیح داد: ترجمه متون تخصصی به فارسی را چگونه باید انجام داد؛ هدف ما از ترجمه به زبان انگلیسی متون علمی چیست؟ طبعاً عقلانی‌تر این است که شکاف بین علوم خودمان و جهان را کم کنیم، اما این هدف با ترجمه‌کردن قابل‌دستیابی نیست.

وی ادامه داد: زبان انگلیسی زبان علمی جهان است بنابراین ترجمه متون تخصصی و دانشگاهی از زبان انگلیسی به فارسی یک پروژه شکست‌خورده است که موفق نخواهد

بود. تعداد متونی که در علوم مختلف به زبان انگلیسی نوشته می‌شود خیلی زیاد است و ما نمی‌توانیم همه این متون را ترجمه کنیم؛ راه‌حل این مشکل، ترجمه نیست. همان‌طوری که در کشورهای عربی، هند و اروپایی همه دانش‌آموزان در کنار زبان مادری خود زبان انگلیسی را یاد می‌گیرند برای آموختن علم، ترجمه نمی‌تواند به ما کمک کند.

وی افزود: بالای ۹۰ درصد اساتید دانشگاه ما قادر نیستند یک پاراگراف به انگلیسی بدون خطای فاحش بنویسند و راهش این است که آن راهی برویم را که عقلاً رفته‌اند. یک دانش‌آموز هندی برای خواندن کتاب نیازی به ترجمه ندارد. بنابراین اگر قرار است فاصله علمی ما پر شود راهش ترجمه نیست و اگر می‌خواهیم ناچاراً ترجمه کنیم این باید محدود بشود به آثاری که تئوری و نظری هستند و جنبه جهانی دارند. هر چیزی را نباید ترجمه کنیم.

دکتر افشار زنجانی تصریح کرد: آثار علمی که نیاز داریم باید تألیف شوند یا از روی متن خارجی اقتباس شوند، نه ترجمه شوند. در ترجمه فرهنگ باید برای اینکه بتوانید ترجمه کنید، زبان مبدأ را خوب بدانید زبان مقصد را هم بدانید و فرهنگ آن را هم خوب بدانید.

در این نشست، کارولین کراسکری، مترجم آثار هوشنگ مرادی کرمانی به انگلیسی، در مورد چالش‌های ترجمه متون فارسی به انگلیسی توضیح داد: قدرت در دست مترجم است و کسی غیر از مترجم به آن دسترسی ندارد؛ کار مترجم یک کار زمانبر است و نتیجه خوب کار زمان و تحقیقات می‌خواهد؛ دهم فکر می‌کردم چقدر خوب است که در دوران اینترنت و کامپیوتر زندگی می‌کنیم. قدرت در دست ما مترجمان است و کیفیت اثر در دست ماست. اسم ما روی کتاب می‌رود.

وی افزود: اولین کنترل کیفیت که در دست یک مترجم است، تسلط بر زبان است. اگر مترجم تسلط کافی نداشته باشد انتظار دارد چه نتیجه‌ای بگیرد چون بالاخره دروازه‌بانانی هستند که می‌آدم را می‌گیرند. در اینترنت می‌توانیم هزارگونه فهرست کلمات پیدا کنیم. وقتی مترجم در لغت‌نامه کلمه‌ای را پیدا نمی‌کند باید تحقیق کند و از دیگران بپرسد.

وی درباره کار ترجمه آثار هوشنگ مرادی کرمانی توضیح داد: من ادبیات داستانی فارسی را به انگلیسی ترجمه می‌کنم. یکی از سبک‌های خودم است که نویسنده داستان زنده باشد و با او صحبت کنم و درباره اتفاقات داستان سؤال بپرسم. هر نویسنده سبک و ابتکاری دارد؛ یک سری ویژگی‌ها دارد که شامل خودش است. مثلاً در مورد آثار آقای مرادی کرمانی وقتی متن را ندانسته بخوانید، هم صدای این نویسنده را در متن می‌بینید.

این مترجم خاطر نشان کرد: تسلط در ترجمه مقوله مهمی است که باید به آن توجه شود. دروازه‌بان کار کنترل کیفیت را انجام می‌دهد. ناشر خارجی کار شما را به ویراستار می‌دهد. ویراستاری که بازار کتاب را می‌شناسد ممکن است حتی ناشر در عنوان کتاب هم دست ببرد.

ما به عنوان نویسندگان یا مترجم به آن‌ها اجازه بدهیم، کارشان را انجام می‌دهند. این مترجم در پاسخ به سؤال خبرنگار شبستان درباره برگرداندن متن هوشنگ مرادی کرمانی که پر از ضرب‌المثل‌های عامیانه است و برای مخاطب انگلیسی زبان ناآشناست، توضیح داد: خیلی از دانشجویان متن من را به عنوان تز در اختیار گرفته‌اند و می‌گویند من مترجمی هستم که به متن اصلی وفادارم. روش من این است که تا جایی که می‌توانم روشی را که نویسنده انتخاب کرده است دنبال کنم. آقای کرمانی در آثارشان تکرار خیلی دارد و تکرار در ترجمه خیلی قشنگ نیست ولی تا جایی که بتوانم آن را حفظ می‌کنم. این نشست که کار مشترکی از پژوهشکده اسناد و انجمن علمی کتابداری و اطلاع رسانی و سرای اهل قلم بود، با پرسش و پاسخ حاضران به پایان رسید.

۲- خدمات نوین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در عصر وب ۱۲

نشست خدمات نوین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در عصر وب ۲، دومین کار مشترک پژوهشکده اسناد و انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی و سرای اهل قلم بود که در پانزدهم اردیبهشت ماه از ساعت ۱۰:۳۰ تا ۱۲ با حضور دکتر محسن زین‌العابدینی، دکتر مریم پاکدامن نائینی و خانم نسرين نگاهبان برگزار شد. دبیری این نشست را محمد ایرانشاهی، رئیس گروه تحقیقات آرشیوی پژوهشکده اسناد بر عهده داشت.

ظهور اینترنت و فناوری‌های مرتبط به آن موجب ایجاد تغییری مهم در شیوه جست‌وجوی اطلاعات، برقراری ارتباط و همکاری کاربران کتابخانه شده است. همچنین گستره و عمق کارهایی که کاربران کتابخانه را قادر می‌سازد تا با استفاده از ابزارهای نوظهور فناوری ارتباطات و اطلاعات انجام دهند، روزانه در حال افزایش است. در نتیجه ما با یک محیط اطلاعاتی سروکار داریم که به واسطه فناوری اطلاعات و ارتباطات توانمند شده است. این محیط از مضامین قابل توجهی برای کتابخانه‌های تحقیقاتی و دانشگاهی برخوردار است زیرا این کتابخانه‌ها به محققان و پژوهشگرانی خدمات ارائه می‌کنند که در حیطه آخرین دستاوردهای رشته علمی خودکار می‌کنند. برای مثال، فناوری‌های نوین به محققان این امکان می‌دهند تا به راحتی، فوری و به‌ارزانی نسبت به جست‌وجو، شناسایی، انتخاب، کنترل، استفاده، ارسال و ذخیره اطلاعات اقدام کنند. در نتیجه این ابزارها وسیله‌ای جدید و چندمنظوره‌ای را برای پوشش نیازهای اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی ارائه می‌کنند. با افزایش آگاهی کاربران در این خصوص که رفتن به گوگل آسان‌تر از رفتن به کتابخانه است، کتابخانه‌ها با چالش‌های عظیمی در مورد شیوه ارائه خدمات مؤثر به این کاربران مواجه می‌شوند.

۱. کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی رئیس گروه تحقیقات آرشیوی، پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛
iranshahi.m@gmail.com

این چالش‌ها و امکانات زمینه بحث و گفت‌وگو در این نشست تخصصی بود. آقای دکتر زین‌العابدینی بیان داشتند فناوری‌های نوظهور به سرعت در حال تغییر مفاهیم بنیادی کتابداری و پیچیده‌تر کردن شرایط هستند. این مسائل باعث شده‌اند تا انتظارات جدیدی برای کاربردی‌تر شدن و سریع‌شدن پاسخ‌دهی به نیازهای مشتری و ارائه محصولات بهتر شکل بگیرد. شتاب گرفتن این تغییرات باعث شده است تا یافتن شیوه همگام‌شدن با تغییرات به عنوان شدیدترین چالش مخصوصاً برای کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی مطرح شود. برخی از ویژگی‌های خدمات کتابخانه که از سلف‌سرویس یا بی‌واسطگی، افزایش رضایت کاربر و بی‌نقص بودن نظیر کاربری راحت و دسترسی به عنوان مقوله‌هایی هستند که برای کاربر مدرن کتابخانه به اندازه کیفیت و قابلیت اعتماد محصولات ارائه‌شده از اهمیت برخوردار شده‌اند. دکتر زین‌العابدینی اشاره کردند با توجه به انتظارات دائماً در حال تغییر کاربران مخصوصاً در خصوص زمان و راحتی استفاده از خدمات و مجموعه‌های کتابخانه آن‌ها تمایل دارند تا به هر اطلاعاتی که می‌خواهند در هر زمان و مکانی دسترسی داشته باشند. آن‌ها می‌خواهند خدمات کتابخانه با سبک زندگی آن‌ها منطبق باشد نه اینکه آن‌ها بخواهند سبک زندگی خود را با خدمات کتابخانه انطباق دهند.

در ادامه خانم دکتر مریم پاکدامن به چالش پیش‌روی کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز پژوهشی در عصر وب ۲ اشاره کرد و بیان داشت این کتابخانه‌ها در حال حاضر با چالش اجبار برای برآورده‌ساختن نیاز کاربران زیادی روبه‌رو هستند که زمان و منابع اندکی در اختیار دارند. شرایط زمانی قابل‌توجه است که می‌بینیم حجم محتوای موجود در فضای اطلاعاتی دانشگاهی و تحقیقاتی رو به افزایش است. در نتیجه کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی بیش از هر زمان دیگری نیاز دارند تا ارزش خود را برای مؤسسات فرادستی خود اثبات کنند. با استفاده از فناوری‌های نوین می‌توان ابزارها و روش‌هایی را در اختیار کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی قرار داد که بتوانند به کتابدارها در برآورده‌ساختن و یا حتی پیشی گرفتن از انتظارات کاربران کمک کنند. کتابدارها برای اینکه بتوانند این موضوع را تحقق ببخشند، باید آمادگی بررسی و کشف قابلیت‌های این مدل جدید را داشته باشند و از آزمون آن در کتابخانه خود هراسی به دل راه ندهند.

سرکار خانم نسرين نگاهبان سخنران پایانی این نشست تخصصی به تجربیات خود در زمینه گردآوری، ساماندهی و اشاعه منابع آرشیوی در آرشیو ملی ایران اشاره کرد و نقش واسطه‌ای کتابداران و آرشیوداران در ارائه خدمات اطلاعاتی به کاربران در عصر اطلاعات را مورد توجه قرار داد. وی اظهار داشت کتابداران برای ارائه خدمات بهینه و مؤثر در این فضای نوین باید به دانش و مهارت‌های ویژه‌ای مانند آشنایی با فنون استفاده از نرم‌افزارها و

سخت‌افزارها، قوانین گزینش و ارزیابی منابع، توانایی جست‌وجو در شبکه پایگاه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی، توانایی تجزیه و تحلیل مسائل و توانایی آموزش استفاده‌کنندگان مجهز شوند تا هر چه بهتر بتوانند نقش واسطه‌ای خود را میان منابع اطلاعاتی و کاربران ایفا کنند.

۳- کتاب‌های دیجیتالی: فرصت و چالش امروز جهان نشر

یکی دیگر از نشست‌های نمایشگاه کتاب که در سرای اندیشه برگزار شد نشست «کتاب‌های دیجیتالی: فرصت و چالش امروز جهان نشر» بود که با دبیری دکتر مجید تفرشی در پانزدهم اردیبهشت از ساعت ۱۰:۳۰ الی ۱۲ برگزار شد. در واقع در این نشست، تقابل و تعامل نشر و کتاب‌های دیجیتالی و کتاب‌های کاغذی و انتشار سنتی با سخنرانی آقایان جمشید کیانفر، مجید سماوی و غلامرضا عزیزی مورد بررسی قرار گرفت.

نخستین سخنران این نشست جمشید کیانفر سخن خویش را این‌گونه آغاز کرد که بحث چاپ دیجیتال و کتاب الکترونیک هر دو به ناشر و صنعت نشر لطمه زده‌اند. اگر سیر حضور چاپ را از دهه ۴۰ مروری بکنیم که از دستگاه استنسیل ترویج شده و بعد به دستگاه فتوکپی و زیراکس رسیده که نخستین ضربه به حق مؤلف زده شد و با پیدا شدن دستگاه‌های پیشرفته و در نهایت کتاب دیجیتال که به نوعی جانشین همه آن‌ها شد خیلی اتفاقات ناگوار پیش آمده است زیرا در شیوه سنتی از لحظه نگاشتن کتاب و ویراستاری، خرید کاغذ و در نهایت چاپ و مقوله حمل‌ونقل، شغل‌های بسیاری برای افراد وجود داشته که با دیجیتالی شدن چاپ کتاب و تولید کتاب دیجیتالی این نیروها بی‌کار می‌شوند.

کیانفر ادامه داد: بنده مخالف نشر الکترونیکی کتاب نیستم ولی مانند ساختن خانه‌ای از سقف است به جای ساختن از ریشه و پی که در نهایت بر سرمان فرو می‌ریزد.

وی تصریح کرد: در مورد کتاب‌های دیجیتالی هم که به رایگان در سایت‌ها برای دانلود قرار داده می‌شود نیز درست نیست و گاهی افراد چنین توجهی را برای این کار می‌آورند که مثلاً دانشجویان نمی‌توانند هزینه زیادی برای کتاب‌ها منظور کنند لذا این شیوه، کمک بزرگی برایشان است اما این دلیل مناسب نیست زیرا هر مسئله‌ای قانون و روش خود را دارد و هر کس در هر مرحله‌ای از زندگی باید برای مسائل مختلف هزینه بپردازد.

مجید سماوی در مورد موضوع نشست اظهار کرد: تکنولوژی آمده تا روش مکمل و شیوه مدونی ارائه دهد. زمانی خیلی از حسابداران نگرانی این را داشتند که کامپیوتر و برنامه‌های حسابرسی جایگزین آن‌ها شود و خیلی مقاومت‌ها در مقابل این تکنولوژی صورت گرفت.

وی ادامه داد: بحث جدید بود و کم‌کم قانع شدند که کامپیوتر و نرم‌افزارهای حسابداری ابزاری بیش نیست و یاریگر حسابداران است. بحث نشر دیجیتال و چاپ دیجیتال را باید

از هم جدا کرد. نشر دیجیتال موضوعی است که در آن آثار بدون اجازه ناشران و مؤلفان و تولیدکنندگان توزیع می‌شود و حق تألیف و حق معنوی آنان در نظر گرفته نمی‌شود.

وی افزود: اگر با کمی انصاف بنگریم متوجه می‌شویم که نشر دیجیتال به‌تنهایی نشر سنتی را موردِ ضربه قرار نداده است، نشر الکترونیکی یک نوع مکمل برای شیوه چاپ روی کاغذ محسوب می‌شود و اگر از ویژگی‌هایش به‌درستی استفاده شود، می‌توان از آن به‌عنوان ابزاری برای کنترل نشر غیرمجاز استفاده کرد. نشر الکترونیک هنوز در همه‌جای دنیا در حال پیشرفت است ما اگر به‌سمت نشر الکترونیک پیش برویم در رفع و یا کنترل نشر غیرمجاز می‌توان کمک کنیم مثلاً کتاب‌های الکترونیک به علاقه‌مندشدن مخاطبان از مجله کودکان و دانشگاهیان کمک زیادی کرده است.

سماوی در ادامه خاطرنشان کرد: ما به این مسئله به‌عنوان کمک به نشر فعلی نگاه می‌کنیم و اگر ناشران از همان ابتدا به‌عنوان یک واقعیت مفید نگاه می‌کردند و رفتار تدافعی نداشتند و در کل نگاه همکاری داشتند، می‌توانستند از این امر به‌عنوان دانش و ابزاری یاریگر در امر نشر استفاده کنند.

وی افزود: مسئله کاهش کار و نیروی کار را خیلی قبول نداریم ممکن است تغییری در روند کارهای قدیم انجام گرفته ولی تخصص‌های جدید ایجاد شده است. مسئله این است که نیروی کار ما نخواست و نتوانسته این دانش خود را افزایش دهد و تخصص لازم را بیاموزد لذا با مشکلاتی روبه‌رو می‌شوند.

وی اظهار داشت: قرار نیست نشر الکترونیک جایگزین نشر سنتی شود و نشر الکترونیک به نوعی می‌خواهد به وضعیت فعلی نشر در همه جای دنیا کمک کند. ما باید برای مملکت خودمان یک پلت‌فرم طراحی کنیم که با شرایط جامعه‌مان سازگاری داشته باشد و بتوانیم بیشترین انتظارات مؤلفان و ناشران و خوانندگان را برآورده کنیم و مشکلات را رفع کنیم.

غلامرضا عزیزی، رئیس پژوهشکده اسناد کتابخانه ملی در بخش نهایی نشست گفت: سه‌گونه تعریف از کتاب الکترونیک می‌توان گفت: یک گروه وسیله را مدنظر قرار دادند یعنی کتابی که توسط book reader قابل‌خواندن هستند و گروهی دیگر که بر اساس نرم‌افزار طراحی‌کننده این کتاب‌هاست و گروه سوم که روی سودآوری تکیه کرده‌اند یعنی کتاب‌هایی که با نشر الکترونیک قابل خرید و فروش هستند.

غلامرضا عزیزی افزود: کتاب الکترونیک کتابی است که توسط دستگاه الکترونیک به‌وجود بیاید و با دستگاه الکترونیک قابل‌خواندن باشد.

این نشست با پرسش و پاسخ حضاران به پایان رسید.

۴- ایران کی‌رایت: حقوق مادی و معنوی آثار فرهنگی

نشست ایران کی‌رایت حقوق مادی و معنوی آثار فرهنگی با سخنرانی و دبیری دکتر مجید تفرشی و سخنرانی افشین شهنه‌تبار و غلامرضا عزیزی روز یکشنبه ۱۶ اردیبهشت‌ماه در سرای اندیشه سی‌ویکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد.

در این نشست افشین شهنه‌تبار، مدیر انتشارات شمع و مه با اشاره به آنکه موضوع کی‌رایت یک بحث تخصصی است که ماهیت آن با قانون که درباره آن اعمال می‌شود فرق دارد، اظهار کرد: عضوشدن ایران در کنوانسیون برن برای

ناشران ایرانی گران تمام شده است. به‌عنوان مثال ناشر ایرانی که در خارج از کشور فعالیت دارد با مشکلاتی روبه‌رو خواهد بود. بسیاری از ناشران ایرانی نمی‌توانند تحت عنوان نشر ایرانی با دیگر ناشران خارجی همکاری کنند. عضو نبودن ایران در برن باعث شده فرهنگ کشور کمتر شناخته شود. ما ناچاریم که به عضویت کنوانسیون برن دربیاییم. وی گفت: اینجانب به شخصه عضو نبودن ایران در کنوانسیون برن را مشکلی می‌دانم که مربوط به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و یا مجلس نیست و نیاز است که در این زمینه خود ناشران وارد عمل شوند، خوشبختانه گام‌هایی از سوی ناشران برداشته شده است، اما کافی نیست.

مدیر عامل انتشارات شمع و مه گفت: امیدی ندارم که این اتفاق به راحتی حل شود و چیزی نیست که در اختیار مجلس و یا وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باشد و بسیار گسترده تر از آن است. مخالفان این جریان معتقدند ایجاد حفظ کپی رایت در ایران به شرایط نشر در کشور لطمه می زند و عضویت در برن می تواند برای صنعت نشر ضرر داشته باشد اما من معتقدم این امر می تواند حتی بازار خوبی را برای ناشران به وجود بیاورد.

وی در ادامه افزود: حتی از نظر مالی هم سنگینی چندانی برای صنعت نشر نخواهد داشت چون به راحتی می توان با ناشران خارجی همکاری کرد.

شحنه تبار درباره وضعیت کپی رایت در ایران گفت: اینکه برخی ناشران ایرانی آثار ناشران خارجی را به راحتی چاپ و عرضه می کنند باعث شده که ایران از این جهت وجه خوبی در کشورهای جهان نداشته باشد. بسیاری از ناشران خارجی دولت ایران را همسو با متخلفان کپی رایت می داند. چون دولت برنامه ای برای جلوگیری از افست ندارد. نباید فراموش شود که باتوجه به قیمت کاغذ، عضویت ایران در برن هیچ لطمه ای به صنعت نشر نمی زند. چنانچه اگر این اتفاق بیفتد نویسندگان هم شناخته می شوند. خوشبختانه برخی ناشران ما هم به صورت جداگانه این کار را می کنند.

شحنه تبار گفت: در صورت عضویت ایران در برن کتابها به زبانهای گوناگون از سوی ناشرانشان به راحتی در اختیار ناشران ایرانی قرار خواهد گرفت. اما وضعیت موجود این است که ناشران خارجی، ناشران ایرانی را در نقش یک سارق می بینند و این اصلاً برای دولت و ایرانیان خوب نیست. این فعال در عرصه کپی رایت درباره وظیفه دولت برای حفظ قانون کپی رایت گفت: ما می دانیم که دولت به تنهایی نمی تواند روندی را به وجود بیاورد که این شرایط تسهیل شود اما ناشران باید خودشان دست به کار شوند.

در ادامه این نشست، مجید تفرشی، تاریخ نگار و پژوهشگر گفت: ما با انواع نقض قوانین کپی رایت در کشور مواجه هستیم، اولین نقض این است که حقوق معنوی دانشجو توسط اساتید رعایت نمی شود به طوری که برخی از اساتید که حتی یک بار هم مقاله دانشجو را مطالعه نکرده اند به اسم خودشان آن مقاله را ثبت می کنند، دومین نقض این است که ناشری اقدام به نقض حقوق ناشر دیگر کرده است و سومین نقض هم مربوط به نقض حقوق نویسنده توسط نویسنده است و چهارمین نقض هم توسط مربوط به رعایت نکردن حقوق مؤلف توسط ناشر است.

دکتر تفرشی اظهار کرد: متأسفانه در کشور ما برخی این گونه تلقی می کنند که در صورتی که در اثرشان نام مؤلف قید شود این نشانه بیسوادی است در صورتی که این نشانه احترام و اعتبار آن اثر است. وی با اشاره به قدمت ۵۰ ساله کپی رایت در ایران تصریح کرد: رعایت حال

مؤلفان همواره مخالفان و موافقانی داشته است؛ به اعتقاد مخالفان ورود صنعت کپی‌رایت به ایران موجب شد که صنعت نشر در ایران محدود شود.

سخنران بعدی غلامرضا عزیزی بود که در ادامه گفت: کپی‌رایت طرفداران و منتقدان زیادی در کشور دارد اما لازم به ذکر است که حداقل ۴ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان در کشور تصویب شده است. علی‌ای حال متأسفانه بزرگترین مشکل درباره کپی‌رایت را در داخل کشور داریم. هنوز حقوق پدیدآورندگان داخلی در این خصوص نقض می‌شود. از رونویسی پایان‌نامه گرفته تا کپی کتاب‌های تألیفی و ترجمه، در واقع انواع و اقسام دزدی‌ها انجام می‌شود.

رئیس پژوهشکده سازمان اسناد و کتابخانه ملی گفت: چیزی که اتفاق می‌افتد این است که سازوکار پیگیری حق مؤلفان در ایران پیچیده است. عدم پیگیری موارد نقض کپی‌رایت در محیط‌های ایران باعث شده که این تخلف به راحتی صورت بگیرد. نقض کپی‌رایت در دانشگاه‌ها هم به وفور یافت می‌شود و متناسب‌نبودن تنبیهات دانشگاهی باعث شده تا این جریان قوت بگیرد.

وی درباره کتاب‌های دیجیتالی هم گفت: توزیع غیرقانونی دیجیتالی کتاب هم عاملی شده که نقض کپی‌رایت راحت‌تر از گذشته انجام شود. کتاب‌های پرفروش به صورت تقلبی وارد بازار کتاب می‌شوند و بدون هیچ نگرانی متخلفان به این فعالیت می‌پردازند. البته این امر به نقص قوانین و مقررات بازمی‌گردد. قوانین و مقرراتی برای جلوگیری از این امر وجود دارد

اما متأسفانه در برخی موارد احساس می‌شود متناسب با این امر نیست. فراموش نباید کرد که سرقت‌های علمی بعضاً شاکسانی هم دارد و در این زمینه جلسات دادگاه هم برگزار می‌شود اما بیشتر نویسندگان از دنبال کردن حقوقی مسئله می‌پرهیزند و به نوعی خود در ضایع شدن حق‌شان نقش دارند. شاید به نظرشان این کار به هر دلیل ارزش پیگیری ندارد.

عزیزی افزود: متأسفانه برخی مراکز دانشگاهی و کتابخانه‌های بزرگ برای استفاده دانشجویان کتاب‌ها را اسکن می‌کنند و به راحتی در اختیار افراد قرار می‌دهند که این امر خود باعث شده کپی‌رایت به راحتی در داخل ایران نقض شود. این فعالیت شاید به ظاهر مثبت باشد اما تأثیرات منفی آن بیشتر از اثرات مثبت آن است. وی گفت: برخی کتابخانه‌های دیجیتال بدون پرداخت هیچ هزینه‌ای به مؤلف و ناشر تأسیس شده‌اند. جریان آزادسازی دانش در کشور ما خوب جا نیفتاده است و باعث تضعیف حقوق نویسنده و ناشر شده است. به گفته عزیزی برخی فکر می‌کنند اسناد هیچ حقوق معنوی ندارد اما برای سازمان مربوط دارای حقوق معنوی است.

شحنه‌تبار در ادامه گفت: واقعیت این است که مشکل ما نبود قانون است اگر قانون داشته باشیم شرایط بهتر می‌شود. ما در داخل ایران هم قانون کپی‌رایت نداریم و دستان برای این نوع تخلفات باز است. اما برای تبادلات جهانی باعث می‌شود دستان بسته شود. وی گفت: ۹۹ درصد ناشران حق و حقوق نویسندگان خارجی را رعایت نمی‌کنند. وجه فرهنگی و اجتماعی که این امر برای ایران در صورت عضویت در کنوانسیون برن به وجود می‌آورد بسیار ارزشمند است. قانون در کشورهای دیگر به قدری از اثر نویسنده حمایت می‌کند که هرگونه کپی‌برداری هر چند جزئی باید با اجازه قانون و مؤلف انجام شود. مشکل ما در قانونگذاری است و ما باید در این امر وارد چارچوب‌ها شویم.^۱

۵- نشست صمیمانه با حضور دانشجویان، اساتید و آرشیوداران به مناسبت هفته اسناد^۲

در روز یکشنبه شانزدهم اردیبهشت ۱۳۹۷ کمیته آرشیو انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی در ساختمان سالن دکتر پرهام ساختمان آرشیو ملی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران با همکاری فصلنامه علمی دانشجویی آرشیو دانشگاه الزهرا و پژوهشکده اسناد تشکیل جلسه داد. در این جلسه که با حضور آقایان دکتر فریبرز خسروی، دکتر رضایی شریف‌آبادی، غلامرضا عزیزی، دکتر ایرانشاهی، خلیل محمدمدادی، جلال طاهری، خانم‌ها دکتر احمدی فصیح، شفیقه نیک‌نفس و جمعی از همکاران پژوهشکده اسناد، دانشجویان و اساتید محترم رشته مطالعات آرشیوی از دانشگاه تهران و دانشگاه الزهرا تشکیل شد، ضرورت

۱. <http://www.ibna.ir/fa/doc/report/260675>

۲. زهرا ضرغامی، کارشناسی ارشد زبان انگلیسی، پژوهشگر پژوهشکده اسناد؛ zarghami_z@yahoo.com

تشکیل کمیته آرشیو انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی و برگزاری کنگره متخصصان علوم اطلاعات در سال جاری مورد بحث و بررسی قرار گرفت. محورهای اصلی این نشست عبارت بود از:

- خوش‌آمدگویی به حاضران، ارائه گزارش مختصر از روند کار کمیته و معرفی موضوع جلسه امروز (آقای عزیزی)؛

- معرفی دو گزاره اصلی درباره کمیته آرشیو: الف- ضرورت تشکیل کمیته به‌عنوان یک نهاد مردم‌نهاد مستقل از دولت به‌منظور ارتقای عملکرد آن و حرکت به‌سوی جامعه مدنی مقوم و ب- عقب‌ماندگی و به‌روز نبودن در حوزه علم آرشیو و حتی در حوزه علم کتابداری و ضرورت همگام‌سازی حرکت این حوزه‌ها در کشور با پیشرفت‌های روز دنیا در این حوزه‌های علمی (آقای دکتر خسروی)؛

- بحث و بررسی درباره نقش مشکلات صنفی، نبود روحیه انتقادپذیری، خودبرتربینی، نبود علاقه عمومی به توزیع دانش و تمایل به در انحصار نگاه داشتن دانش در عقب‌ماندگی علمی در حوزه آرشیو و کتابداری (دکتر خسروی)؛

- معرفی کارهای انجام‌شده برای پیشرفت و ارتقای علوم آرشیوی در ایران از جمله پیشینه بنیان‌گذاری رشته مطالعات آرشیوی در دانشگاه تهران و دانشگاه الزهرا (دکتر رضایی شریف‌آبادی)؛

- معرفی موضوع اصلی کنگره آتی متخصصان علوم اطلاعات تحت عنوان «آموزش در آرشیو و کتابداری» (دکتر رضایی شریف‌آبادی)؛

- انتقاد از تغییر تاریخ روز اسناد ملی از روز ۱۷ اردیبهشت به روز ۱۹ اردیبهشت و ادغام آن با روز میراث مکتوب و پاسداشت شیخ کلینی و عدم برنامه‌ریزی مناسب برای برگزاری مراسم در این روز (دکتر رضایی شریف‌آبادی)؛

- انتقاد از عدم برنامه‌ریزی مناسب برای شناساندن و معرفی آرشیو در سطح جامعه از مسئولان و سازمان‌های دولتی تا دانشگاه‌ها و دانشجویان و عامه مردم (دکتر رضایی شریف‌آبادی)؛

- تأکید بر ضرورت معرفی مأموریت‌ها، اهداف، وظایف و کارکردهای آرشیو در سطح جامعه (دکتر خسروی)؛

- تأکید بر ضرورت همکاری نزدیک میان آرشیوداران، کتابداران، متخصصان رشته تاریخ و سایر متخصصان موضوعی برای پیشبرد اهداف آرشیو (دکتر رضایی شریف‌آبادی و دکتر خسروی)؛

- مطرح کردن مشکل استخدام فارغ‌التحصیلان رشته آرشیو در مراکز و سازمان‌های دولتی (دانشجویان رشته مطالعات آرشیوی)؛

- پیشنهاد واگذاری طرح‌های آرشیوی به نهادهای خارج از سازمان از جمله دانشگاه‌ها و استفاده از دانشجویان رشته مطالعات آرشیوی به‌عنوان همکار طرح (دکتر احمدی فصیح)؛
- پیشنهاد برگزاری نشست‌های مشترک بین آرشیوداران و مسئولان و تصمیم‌گیرندگان در سازمان‌های دولتی و خصوصی برای معرفی آرشیو و لزوم حضور آرشیودار در مراکز مرتبط (خانم بهارلو)؛
- مطرح کردن موضوع تجمیع مراکز کتابخانه‌ای، آرشیوی و موزه‌ای از سوی ایفلا به‌منظور بهینه‌سازی فرایند حفاظت و نگهداری از مجموعه‌های تحت مالکیت آن‌ها (دکتر خسروی)؛
- لزوم تمرکز بر کار اتوماسیون‌های اداری، فراداده‌ها، اسناد الکترونیکی و اسناد و مدارک در قالب غیر کاغذی (دکتر رضایی شریف‌آبادی)؛
- لزوم تغییر دیدگاه عموم مردم نسبت به جایگاه آرشیو و بایگانی در کشور و نشان دادن نقش مؤثر و مهم آرشیودار در نظام اداری (دکتر خسروی)؛
- لزوم تعامل بیشتر بین آرشیوداران برای رسیدن به همگرایی فکری و کاری (خانم سلطانی- دانشجوی مطالعات آرشیوی دانشگاه الزهراء)؛
- لزوم ایجاد همگرایی بین دستگاه‌های دولتی از طریق معرفی فراداده‌های یکسان برای تولید اسناد (خانم کبیری- آرشیو صدا و سیما).

مصوبات

- برگزاری منظم و مداوم جلسات کمیته (حداقل ماهی یک یا دو بار)؛
- تعیین سرفصل‌های مقالات و ارائه‌دهندگان در کنگره آتی؛
- برنامه‌ریزی برای تقویت فرهنگ آرشیوی از پایین‌ترین سطوح آموزشی کشور (در سطح مدارس) تا دانشگاه‌ها و سازمان‌ها و نهادهای دولتی و خصوصی؛
- برنامه‌ریزی برای توانمندسازی دانشجویان مطالعات آرشیوی و کتابداری.

دستور جلسه آینده:

- بررسی موضوعات مطرح‌شده برای ارائه در کنگره.

۶- آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی در ایران^۱

نشست آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی در ایران در نوزدهم اردیبهشت ۱۳۷۹ از ساعت ۱۰:۳۰ تا ۱۲:۳۰ در سالن فرهیختگان نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد. مجری این نشست شفیقه نیک‌نفس و سخنرانان آن دکتر سید امیر مسعود شهرام‌نیا، دکتر مجید تفرشی، محسن کاظمی و غلامرضا عزیزی بودند.

دکتر محسن کاظمی، نویسنده و پژوهشگر در نشست آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی در ایران که در گفت: نزدیک به سه دهه تاریخ شفاهی لازم است که ببینیم چه کردیم، چه راهی پیمودیم، چه گره‌ای از مشکلات باز کردیم. آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی فصل‌های متعدد دارد، مباحث مربوط به آسیب‌شناسی حساس است. دکتر کاظمی با اشاره به ضرورت مهندسی اطلاعات در تاریخ شفاهی بیان کرد: برای یک بنای فکری و صنعتی مواد و اطلاعاتی نیاز داریم که باید به‌درستی معماری و مهندسی شود تا بتواند به‌درستی استفاده شود، ساماندهی هم به لحاظ کیفی است و هم کمی. باید دقت‌های لازم به فرایند تاریخ شفاهی از مرحله سوژه‌یابی، پیشا تحقیق و پسا تحقیق و آرشیو داشته باشیم. برای اینکه به لحاظ کیفی کار خوب و درخوری داشته باشیم نیاز به آموزش و تجربه داریم. آنچه امروز در کشور تولید می‌شود ناظر به هیچ‌یک از این مراحل نیست. بسیاری سریع، هیجانی و برآمده از یک سری نیازهای فوری جامعه است.

این نویسنده و پژوهشگر تصریح کرد: انتخاب سوژه بسیار مهم است، اینکه پیرامون سوژه چه اطلاعاتی داریم مهم است به تاریخ شفاهی مصاحبه فعال می‌گویند، به فرایند احصای اطلاعات از ذهن مصاحبه‌شونده باید توجه شود. کسی که

مصاحبه می‌کند باید سواد جامعه‌شناسی و روانشناسی داشته باشد و از تمام مسائل اطلاعات متوسطی داشته باشد. چنین شخصی باید هوش متوسط به بالا داشته باشد که بتواند اطلاعات را احصا کند.

دکتر کاظمی خاطرنشان کرد: نیاز داریم به لحاظ کیفی اطلاعات را ساماندهی کنیم. بحث راستی‌آزمایی پیش می‌آید باید اعتبارسنجی صورت گیرد. با پژوهش‌ها در پسا تحقیق باید اطلاعات را راستی‌آزمایی کنیم، به جریان آرشیو باید از لحاظ کیفی نگاه کنیم. ساماندهی

۱. شفیقه سادات نیک‌نفس، کارشناسی‌ارشد تاریخ، رئیس گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری و شنیداری؛ shafiqhehniknafs@yahoo.com

اطلاعات ما را به سمت آرشیو می‌برد، اگر در آرشیو اطلاعات را درست ساماندهی نکنیم در تدوین دچار مشکل می‌شویم.^۱

دکتر امیرمسعود شهرام‌نیا، قائم‌مقام سی‌ویکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در نشست آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی ایران گفت: برای همه کشورها حفظ و نگهداری میراث فرهنگی ارزشمند است. میراث مکتوب می‌تواند به حفظ میراث فرهنگی بهتر کمک کند، این وظیفه به عهده سازمان اسناد ملی گذاشته شده است.

دکتر شهرام‌نیا بیان کرد: امروز از چند جهت خوشحالم یکی اینکه روز اسناد ملی است و من به این روز علاقه‌مندم زیرا در این حوزه فعالیت کردم. حوزه تخصصی من علوم سیاسی است نه تاریخ اما به تاریخ علاقه دارم و در این خصوص با دوستان همکاری کردم و پروژه‌ای به نام تاریخ شفاهی ایران معاصر شکل گرفت. متأسفانه بسیاری از رجالی که تاریخ را ساختند در حال رفتن از دنیا هستند و فرصت و انگیزه نگارش وقایع پیرامون خود را نداشتند.

وی اظهار داشت: در فاصله سه سال که در قالب پروژه همکاری کردیم ۳۶۰ ساعت کار مصاحبه با رجال صورت گرفت که در حال حاضر بین ما نیستند. تاریخ‌نگاری و ضبط گفت‌وگو محدود به گفت‌وگوهای صوتی نشد، تلاش شد این گفت‌وگوها کامل باشد و کار تصویری خوبی نیز انجام گیرد. به فهرستی که از مصاحبه‌ها بود نگاه می‌کردم و دیدم ۸۰ درصد آن افراد امروز نیستند، این نشان می‌دهد که در حوزه تاریخ شفاهی باید بجنبیم تاریخ شفاهی امروز جدی‌تر شده، تاریخ شفاهی فرزند بالغ و رشیدی شده و دارد جدی‌تر به آن نگاه می‌شود، این فرزند بالغ و رشید شده و دارد جدی‌تر به آن

1. <http://www.shabestan.ir/detail/News/704370>

نگاه می‌شود. تاریخ شفاهی هم به‌عنوان روش و هم به‌عنوان شاخه مطالعات تاریخ شناخته شده است. قائم مقام سی‌ویکمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب با بیان اینکه تاریخ شفاهی تقریباً جان گرفته است، تصریح کرد: در دانشگاه‌ها به تاریخ شفاهی توجه جدی‌تر و پررنگ‌تری شده، تجربه‌های بین‌المللی خوبی در مورد تاریخ شفاهی ایران انجام شده است. خوشبختانه می‌توان گفت گنجینه تاریخ شفاهی ایران پربارتر شده است. کار تاریخ شفاهی خیلی سخت است. دسترسی به قالب رجالی که می‌خواهیم سراغ آن‌ها برویم به‌دلیل کهولت سن و چندشغله بودن سخت است. ثبت و نگارش تاریخ جنگ تحمیلی نیازمند توجه بیشتر است. یک مشکل جدی در این زمینه مسئله قدسی بودن چهره‌های نورانی رزمندگان اسلام است و این مسئله گاهی ثبت وقایع را دشوار می‌کند. در قدسی بودن چهره رزمندگان شکی نیست اما این مسئله نباید مانع ثبت و ضبط درست تاریخ ما شود. جا دارد از سازمان اسناد ملی و مجموعه تاریخ شفاهی این سازمان تشکر کنم، مخلص‌ترین و پرتلاش‌ترین همکاران را در این سازمان داشتم.^۱

سخنران پایانی غلامرضا عزیزی بود. وی در ادامه نشست گفت: تاریخ شفاهی در کشورمان با مشکلاتی مواجه است. از آفت‌های تاریخ شفاهی این است که حافظه ناپایدار است و کتمان، فراموشی و غلو همیشه هست. عدم تسلط بر موضوع و عدم شناخت سوژه از جمله مسائلی است که در پروژه‌های تاریخ شفاهی دیده می‌شود. اما یکی از آفت‌های تاریخ شفاهی در ایران به‌نظر من رشد فرهنگ کتمان در کنار فرهنگ شفاهی است. آقای عزیزی تصریح کرد: می‌گویند ما ایرانیان فرهنگمان شفاهی هست، من با این مخالف هستم. فرهنگ شفاهی ما از چند چیز تأسی یافته است. منسوب است به پیامبر اکرم (ص) که فرمودند پنهان کن راهت را، پولت را، روش و مذهب را؛ که مولانا این را در قالب یک شعر بیان کرده است. در کنار فرهنگ شفاهی‌مان فرهنگ کتمان رشد کرده است. این فرهنگ کتمان یکی از آفات تاریخ شفاهی ایران است. یک عالمه تابوی گفتاری در فرهنگ ایرانی داریم که حتی نمی‌شود در تلویزیون در موردش صحبت کرد.

رئیس پژوهشکده اسناد با بیان اینکه خودسانسوری در همه جوامع وجود دارد، اظهار داشت: در جوامعی که میزان راحتی‌شان کمتر است خودسانسوری بیشتر وجود دارد. کتمان آگاهانه در تاریخ شفاهی آفت محسوب می‌شود، کتمان آگاهانه تاریخی ریشه‌دار که در اشعار ما خود را نشان می‌دهد. کتمان در بسیاری از اشعار و ضرب‌المثل‌ها آمده است:

زبان سرخ سر سبز می‌دهد بر باد.

زمانه مرا گفت خشم خویش دار نگاه کرا زبان نه به بند است، پای در بند است

باید بررسی شود که آیا نوشتن ما و اینکه می‌گوییم فرهنگ ما شفاهی هست و کمتر سراغ خاطره‌نویسی رفتیم به این علت است که به ما گفته‌اند نگو و ما را از گفتن نهی کردند. این مسئله باید مورد بحث و بررسی قرار گیرد.^۲

1. <http://www.shabestan.ir/detail/News/704371>

2. <http://www.shabestan.ir/detail/News/704376>

